

ZBIGNIEW M. KARACZUN

DZIEDZICTWO PRZYRODNICZE

W

ROZWOJU LOKALNYM

ZAKRES

- n Rozwój zrównoważony
- n Wybrane problemy ochrony środowiska w rozwoju lokalnym
- n Dziedzictwo przyrodnicze a rozwój lokalny

**ROZWÓJ
ZRÓWNOWAŻONY
JAKO PODSTAWA
ROZWOJU
LOKALNEGO**

ZAKRES

- n Czym jest zrównoważony rozwój
- n Powody wdrażania zrównoważonego rozwoju
- n Dlaczego trzeba to robić
- n Bariery wdrażania
- n Co wymusza działania
- n Czy to się opłaca - przykłady

MOTTO

*...Ziemi nie odziedziczyliśmy po naszych
przodkach. My ją wypożyczyliśmy od
naszych dzieci...*

J. Schwaizer

ROZWÓJ ZRÓWNOWAŻONY

ROZWÓJ ZRÓWNOWAŻONY

(TRWAŁY)

to taki rozwój gospodarczy i społeczny,
który nie odbywa się kosztem środowiska
przyrodniczego.

ROZWÓJ ZRÓWNOWAŻONY

ZASADY

- n Uwzględnianie długiego horyzontu czasowego (przyszłe pokolenia);
- n Korzystanie z zasobów odnawialnych
- n Integrowanie ochrony środowiska z innymi dziedzinami

ROZWÓJ ZRÓWNOWAŻONY

Jest to więc inny sposób
podejścia do ochrony
środowiska

Nie koniec rury – ale
integrowanie celów

DLACZEGO NIEZBĘDNY

- n Globalny charakter zanieczyszczeń
- n Skończona pojemność i zasobność Ziemi
- n Motywy etyczne i moralne (opiekun spolegliwy)

DLACZEGO NIEZBĘDNY

WYMAGANIA KRAJOWE

- n Prawo ochrony środowiska (od lat 70. !)
- n Art. 5 Konstytucji
- n Polityka Ekologiczna Państwa
- n *Integracja z UE (?)*

DLACZEGO NIEZBĘDNY

WYMAGANIA WSPÓLNOTOWE

- n Nacisk opinii publicznej (ok. 55% społeczeństwa o postawach proekologicznych)
- n V i VI Program ochrony środowiska UE
- n Traktat Akcesyjny

DLACZEGO NIEZBĘDNY

INNE

- n Ochrona dóbr wspólnych (przed zawłaszczeniem)
- n Długookresowy horyzont
- n Bo to się opłaca

DLACZEGO NIEZBĘDNY

INNE

- n Różny horyzont myślenia – politycy, a wymagania ochrony środowiska
- n Bo jakość środowiska decyduje o jakości życia – musimy o to dbać

BARIERY

Jest ich bardzo wiele

- n Przyzwyczajenie
- n Brak wiedzy
- n Niechęć do przełamywania stereotypów
- n Sztywne regulacje prawne

DLACZEGO SAMORZĄDY

- n Zasada subsydiarności (od początku lat 90.)
  - u Więcej obowiązków
  - u Ograniczone środki
- n Proces integracji europejskiej
- n Nacisk społeczności lokalnej

MOŻLIWE STRATEGIE SAMORZĄDÓW

- n Pomijamy ochronę środowiska
- n Robimy tyle ile wynika z prawa
- n Ekorozwojowa

POMIJAMY OŚ

ZALETY

- n Koncentrujemy się na rozwoju społeczno - gospodarczym
- n Większa konkurencyjność gospodarki
- n Nie ponosimy kosztów

WADY

- n Niższa jakość życia
- n Zanieczyszczenie zasobów – barierą rozwoju
- n Działamy poza prawem
- n Ograniczony dostęp do funduszy UE

TYLE ILE PRAWO

ZALETY

- n Ograniczamy koszty do niezbędnego minimum
- n Sposób działania zgodny z prawem
- n Możemy skoncentrować się na innych zagadnieniach

WADY

- n Nie mamy pełnych korzyści z podjętych działań
- n Mogą nas zaskoczyć wysokie koszty nowych działań
- n Możemy ograniczyć możliwości rozwoju w przyszłości

EKOROZWOJOWA

ZALETY

- n Pełne korzyści – strategia win – to win
- n Można wykorzystać w promocji
- n Dostęp do nowych środków (z funduszy UE)
- n Wysoka jakość życia w długiej perspektywie

WADY

- n Musimy uwzględniać OŚ na każdym etapie
- n Przeznaczamy część zasobów na OŚ (ludzie, środki finansowe)
- n Ograniczenie dla niektórych kierunków rozwoju

CZY TO SIĘ OPŁACA

Rozwój zrównoważony a strategia osiągania podwójnych korzyści (podwójna dywidenda)

Efektywność energetyczna

CZY TO SIĘ OPŁACA

Efektywność energetyczna

- n Korzyść dla środowiska – mniej zasobów, mniej emisji
- n Korzyść dla mieszkańców – niższe rachunki
- n Korzyść dla władz – mniejsze inwestycje

KILKA PRZYKŁADÓW

- n OZE zamiast konwencjonalnych źródeł energii
- n Efektywność energetyczna zamiast budowy nowego źródła
- n Technologie wodooszczędne zamiast nowej oczyszczalni ścieków
- n Usługa transportowa w miejsce budowy nowej drogi

**WYBRANE PROBLEMY
OCHRONY ŚRODOWISKA
W
ROZWOJU LOKALNYM**

MOTTO

*...Czynić sobie ziemię poddana wcale nie oznacza
zgody na jej dobrowolne eksploataowanie i
niszczenie...*

JAN PAWEŁ II
KUL 1999

ZAKRES

- n Ochrona wód
- n Ochrona powietrza
- n Powierzchnia ziemi (odpady)
- n Hałas
- n Zagadnienia globalne
  - « Ochrona klimatu
  - « Ochrona różnorodności biologicznej

PO CO TO

- n Aby wykorzystać zasoby przyrodnicze w rozwoju – muszą być w dobrym stanie
- n Trzeba objąć wszystkie elementy środowiska – nie ma tych, które są ważniejsze i tych, które mniej ważne
- n Korzystać z nich tak, aby to nie zagrażało obecnym pokoleniom i nie ograniczyło ich dostępności dla przyszłych pokoleń
- n Działając lokalnie, rozwiązujemy problemy globalne

OCHRONA WÓD

DLACZEGO WAŻNA

- n 80 % wód powierzchniowych – poza klasą czystości
- n 42 % wód podskórnych i 17% głębinowych w II klasie czystości
- n Zła jakość wody w studniach

OCHRONA WÓD

MAŁE ZASOBY WODNE

- n 58 % powierzchni kraju –
obszar stałego deficytu wody
- n 1500 m³/mieszkańca
- n opady 500 – 600 mm/rok

OCHRONA WÓD

Art. 97 POŚ

Ochrona wód polega na zapewnieniu ich jak najlepszej jakości, w tym utrzymaniu ilości wody na poziomie zapewniającym ochronę równowagi biologicznej, w szczególności przez:

- « utrzymanie jakości wód powyżej albo co najmniej na poziomie wymaganym w przepisach
- « doprowadzeniu jakości wód co najmniej do wymaganego przepisami poziomu, gdy nie jest on osiągnięty

OCHRONA WÓD

n Art. 38 (PW)

Celem ochrony wód jest utrzymywanie lub poprawa jakości wód, biologicznych stosunków w środowisku wodnym i na obszarach zalewowych tak aby wody osiągnęły co najmniej dobry stan ekologiczny i w zależności od potrzeb nadawały się do:

- n zaopatrzenia w wodę do spożycia
- n bytowania ryb w warunkach naturalnych
- n rekreacji oraz uprawiania sportów wodnych.

OCHRONA WÓD

ZAGROŻENIA

- n Źródła punktowe
- n Źródła obszarowe
- n Zmiana stosunków wodnych

OCHRONA WÓD

SPECYFICZNE PROBLEMY:

- n zawłaszczanie przestrzeni publicznej
- n problem kosztów zewnętrznych – traci inny niż ten kto zanieczyszcza

OCHRONA WÓD

PROBLEMY NA TERENACH WIEJSKICH

- n Infrastruktura (kanalizacja)
- n Wodociągi bez kanalizacji
  - « rozszczelnianie szamb
- n Spływy powierzchniowe (nawozy, pestycydy)
- n Płynne odchody zwierzęce
- n Irygacja i melioracje

OCHRONA WÓD

OBOWIĄZKI

- n Ścieki komunalne
  - « Aglomeracje > 2000 RLM
  - « 3-ci stopień > 10000 RLM

- n Zbiorniki na gnojowice i płyty obornikowe

- n Ograniczenia w rolniczym wykorzystaniu ścieków i osadów ściekowych

OCHRONA WÓD

CO ROBIĆ

- n Proste systemy (np. oczyszczalnie przydomowe)
- n Wsparcie dla rolników (np. prace geodezyjne na koszt gminy)
- n Kontrola szamb
- n Wodociągi razem z kanalizacją

OCHRONA POWIETRZA

DLACZEGO WAŻNA

- n Wpływ na zdrowie
- n Medium przenoszące zanieczyszczenia
- n Zagrożenia lokalne, regionalne i globalne

OCHRONA POWIETRZA

Ochrona powietrza (art. 85 POŚ) polega na zapewnieniu jego najlepszej jakości, m.in. poprzez:

- n utrzymanie poziomów substancji w powietrzu poniżej dopuszczalnych dla nich poziomów lub co najmniej na tych poziomach
- n zmniejszeniu poziomów substancji w powietrzu co najmniej do poziomów dopuszczalnych, gdy nie są one dotrzymane

OCHRONA POWIETRZA

Jeśli poziom jakiejkolwiek
substancji przekracza
dopuszczalną normę:

Wojewoda **MA OBOWIĄZEK**

Wydania rozporządzenia
określającego program
ochrony powietrza

Art. 91 POŚ

OCHRONA POWIETRZA

Jeśli istnieje ryzyko, że stężenie
zanieczyszczeń przekroczy
dopuszczalną normę:

Wojewoda w drodze rozporządzenia
określa plan działań
krótkoterminowych (dla
zmniejszenia ryzyka i minimalizacji
ew. skutków)

Art. 92 POŚ

OCHRONA POWIETRZA

PROBLEMY NA TERENACH WIEJSKICH

- n Kotły indywidualne (też spalanie odpadów w nich)
- n Przemysł i gospodarka komunalna
- n Transport samochodowy

OCHRONA POWIETRZA

CO ROBIĆ

- n Współpraca z WIOŚ
- n Kontrola pieców indywidualnych + uświadamianie
- n Promocja OZE i efektywności energetycznej
- n Transport publiczny - wsparcie

ODPADY

DLACZEGO WAŻNE

- n Zadanie własne gmin
- n Podstawowy problem ochrony środowiska obecnie
- n Zagrożenie dla zdrowia
- n Wpływ na jakość gleb, wód podziemnych, krajobraz

ODPADY

Odpady to substancje lub przedmioty, określone w załączniku do ustawy, których posiadacz:

- n pozbywa się,
- n zamierza się pozbywać,
- n jest zobowiązany do pozbycia się.

(art. 3 ust. 1 uoo)

ODPADY

PROBLEMY OBSZARÓW WIEJSKICH

- n Odpady specyficzne
- n Brak infrastruktury
- n Rozproszona zabudowa
- n Obowiązek własny samorządów
- n Plany gospodarki odpadami
- n Zaszłości ekologiczne (np. mogilniki, dzikie wysypiska)

ODPADY

WYBRANE PROBLEMY

- n Razem czy osobno
- n Odpady niebezpieczne (azbest, środki chemiczne, oleje)
- n Biodegradowalne odpady
- n Odzysk

ODPADY

CO ROBIĆ

- n Segregacja u źródła
- n Kompostowanie we własnym zakresie
- n Kontrola w gospodarstwach domowych
- n Nie wybierać zbyt drogich rozwiązań

HAŁAS

HAŁAS TO TEŻ ZANIECZYSZCZENIE ŚRODOWISKA

- n Ok. 120 mln osób narażonych w Europie
- n Ok. 12 mln osób narażonych w Polsce
- n W miastach do 50 – 70 % mieszkańców

HAŁAS

Źródła

- n Punktowe (zakłady pracy, dyskoteki etc)
- n Liniowe (drogi, linie kolejowe) – szczególnie niebezpieczne i trudne do rozwiązania

HAŁAS

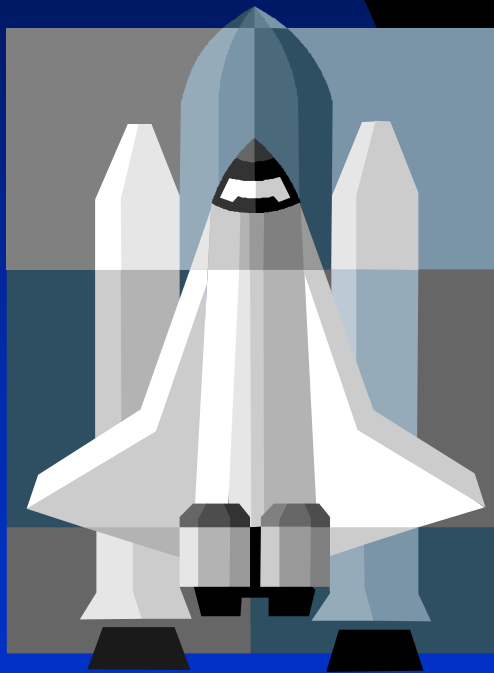

CO ROBIĆ

- n Likwidacja u źródła
- n Rozwiązania organizacyjne
- n Rozwiązania inżynierskie –
zazwyczaj nieskuteczne

PROBLEMY GLOBALNE

DLACZEGO MY

- n Bez działań lokalnych ich nie rozwiążemy
- n Jesteśmy częścią świata wysokorozwiniętego i bogatego
- n Bo tego wymagają przepisy
- n Bo to się opłaca
- n Bo my też stracimy jak się ujawnią

BIORÓŻNORODNOŚĆ

§ Różnorodność funkcją stabilności systemów przyrodniczych

§ Różnorodność potrzebna człowiekowi

- rolnictwo
- farmacja i medycyna
- turystyka

§ Proces wymierania trwa

§ Poczucie piękna

BIORÓŻNORODNOŚĆ

ROLA ROLNICTWA

§ Konflikt rolnictwa z
bioróżnorodnością

§ Strefy ekotonowe

§ Ekstensywne łąki

BIORÓŻNORODNOŚĆ

ROLA ROLNICTWA

- n **Udział przestrzeni rolnej w:**
  - - powierzchni kraju około 60%
  - - obszarach chronionych
    - 13 % w Parkach Narodowych
    - 20 % w Parkach Krajobrazowych
    - 45 % w Obszarach Chronionego Krajobrazu

- n **Możliwość wpływania na procesy przyrodnicze (modyfikowania ich)**

ZAGROŻENIA

KONKURENCYJNOŚĆ

- § Intensyfikacja produkcji
- wzrost zużycia środków chemicznych
  - mechanizacja

wzrost plonu o 1t/ha =
spadek populacji ptaków o 8,7% (11%)

Źródło: Donald i in., 2001, Chylarecki 2003

ZAGROŻENIA

§ Wzrost powierzchni gospodarstw

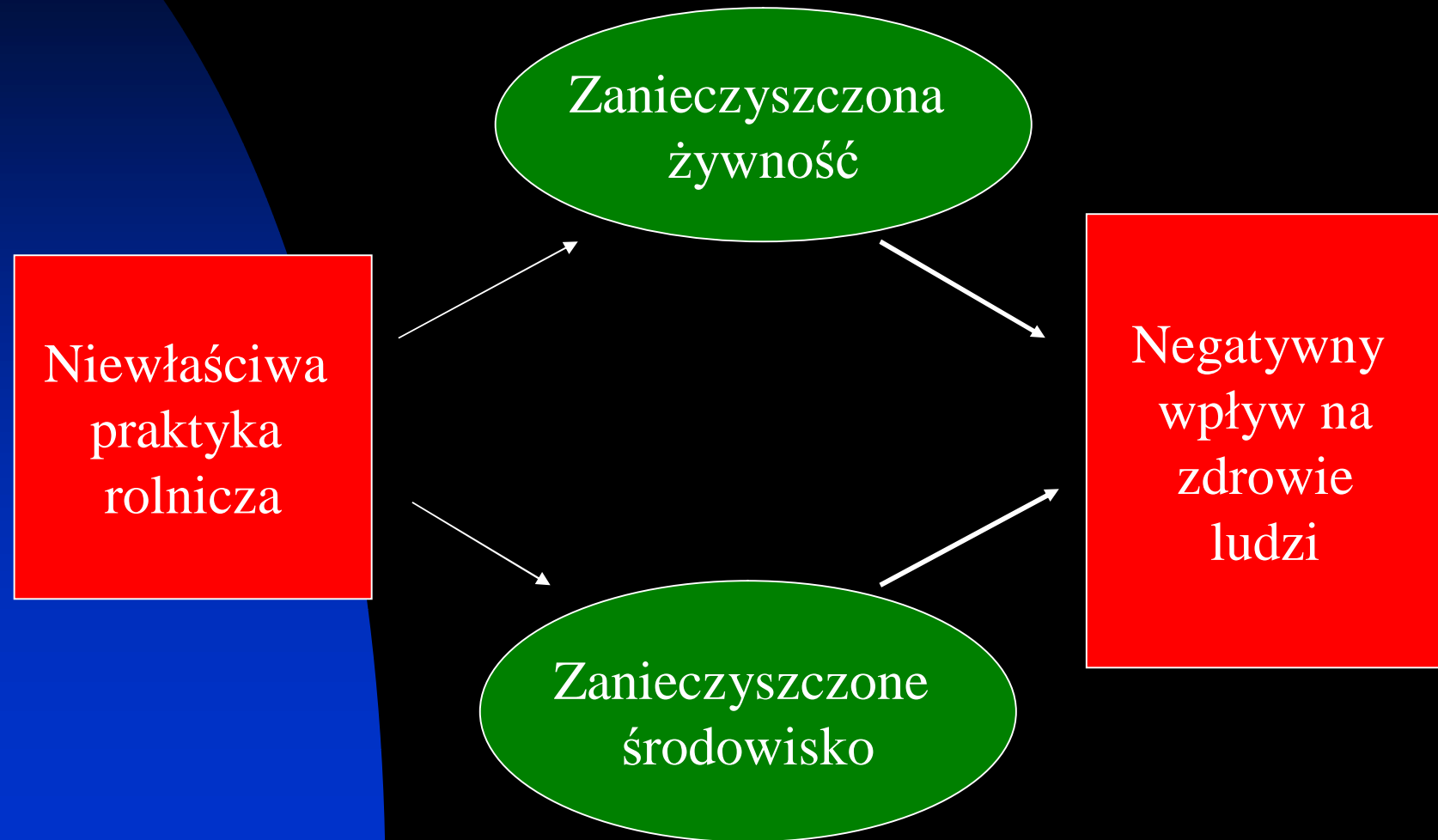
przykład woj. małopolskiego

§ Akceptacja niewłaściwego
postępowania

Źródło: Serafin 2003

GŁÓWNE ZAGROŻENIA

PROPOZYCJE ROZWIĄZAŃ

Instrumenty na rzecz ochrony środowiska

- Kodeks Dobrej Praktyki, minimum środowiskowe
- normy i standardy środowiskowe
- uzależnienie płatności od przestrzegania norm
- ekstensyfikacja produkcji
- programy rolnośrodowiskowe
- rolnictwo ekologiczne i zrównoważone

SZANSE

§ Instrumenty WPR

- Programy rolno – środowiskowe
- Mechanizm cross-compliance

§ Wzrost świadomości

PRZYRODA

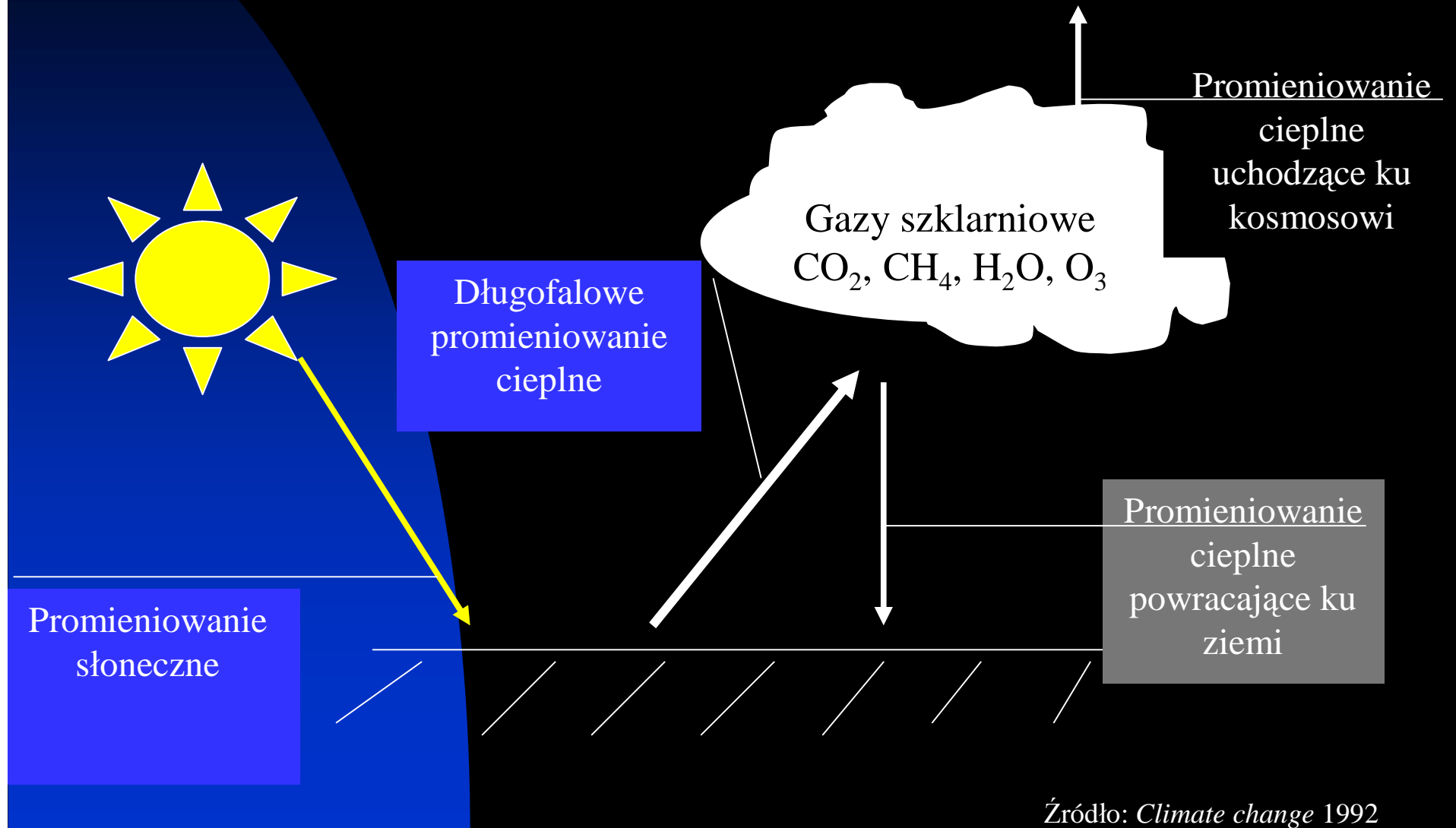
NAJWAŻNIEJSZE PYTANIA

- § Czy i jak pogodzić ochronę przyrody (tereny chronione) z potrzebami rozwoju
- § Co możemy zrobić, czego nam nie wolno
- § Jak rozwijać turystykę w oparciu o tereny cenne przyrodniczo
- § Jaki rodzaj aktywności gospodarczej możemy zaakceptować

A satellite view of Earth's atmosphere, showing a large-scale weather system with a prominent low-pressure center and surrounding high-pressure areas. The clouds are dense and white, contrasting with the blue of the atmosphere. The text is overlaid in the center of the image.

**PROBLEM
GLOBALNEGO
OCIEPLENIA**

CO TO JEST EFEKT SZKLARNIOWY

SKUTKI ZMIAN

§ Wzrost temperatury globalnej

§ Wzrost poziomu oceanów

- Ekspansja termiczna
- Topienie lądolodu i lodowców

§ Nowe choroby i szkodniki

§ Zmiana w ilości opadów

§ Zmiana wilgotności gleb

SKUTKI ZMIAN W POLSCE

SCENARIUSZ I

- § Wzrost temp. o $3,5^{\circ}\text{C}$
($4,5^{\circ}$ zimą, 2° latem)
- § Wzrost ilości opadów w okresie poza wegetacyjnym
- § Spadek opadów w okresie wegetacyjnym

SCENARIUSZ II

- § Wzrost temp. o 5°C
- § Podobna ilość opadów, ale:
  - ┌ 20% wzrost - wiosną
  - ┌ 15% spadek - latem

SKUTKI ZMIAN W POLSCE

- § Wzrost parowania
- § Zmniejszenie wilgotności gleb
- § Zmniejszenie wielkości odpływu
- § Zmniejszenie magazynowania wody w zlewniach

Zmiany większe w zachodniej Polsce – tam cieplej i mniej opadów

SKUTKI ZMIAN W POLSCE

§ Nowe ciepłolubne uprawy

ALE:

§ 25% zmniejszenie plonów upraw polowych

§ 70% zmniejszenie plonów ziemniaków

§ spadek produktywności trwałych użytków zielonych

§ ciągłość pastwiskowa – tylko tam gdzie nawadnianie

Źródło: Trzeci raport..., 2001

ROLNICTWO POLSKIE

DZIAŁANIA NA RZECZ OCHRONY KLIMATU

- n **Poprawa technik karmienia zwierząt**
- n **Doskonalenie technik hodowli zwierząt**
- n **Zwiększenie efektywności wykorzystania nawozów azotowych**

ROLNICTWO POLSKIE

DZIAŁANIA NA RZECZ OCHRONY KLIMATU

- § Zwiększenie wiązania węgla
- § Wykorzystanie odnawialnych źródeł energii i efektywność energetyczna
- § Promocja rolnictwa i ogrodnictwa ekologicznego

INNE DZIAŁANIA

- n Wspieranie OZE
- n Efektywność energetyczna
- n Transport publiczny
- n Zalesianie

PODSUMOWANIE

- n Strategia rozwoju musi brać pod uwagę ogromne spektrum zagadnień
  - u Elementy środowiska (woda, powietrze, gleba, przyroda)
  - u Problemy ochrony środowiska (odpady, hałas)
  - u Zagadnienie globalne

- n Zapobieganie stratom w środowisku
  - « Możliwe
  - « Skuteczniejsze
  - « Tańsze

**DZIEDZICTWO
PRZYRODNICZE
A
ROZWÓJ LOKALNY
JAK TO ROBIĆ**

MOTTO

„... Piękno tej ziemi skłania mnie do wołania o jej zachowanie dla przyszłych pokoleń. Jeśli kochacie tę ojczystą ziemię, niech to wołanie nie pozostanie bez odpowiedzi...”

JAN PAWEŁ II

KUL 1999 r

ZAKRES

- n Podstawy rozwoju
- n Jak to zrobić
- n Kilka przykładów

PODSTAWY ROZWOJU

- n Zasoby przyrodnicze jako podstawa rozwoju
- n Środowiskowe bariery rozwoju
- n Oprzeć wzrost na zasobach odnawialnych
- n Korzystać z zasobów nieodnawialnych nie więcej niż przyrost substytutów
- n Unikać skutków nieodwracalnych

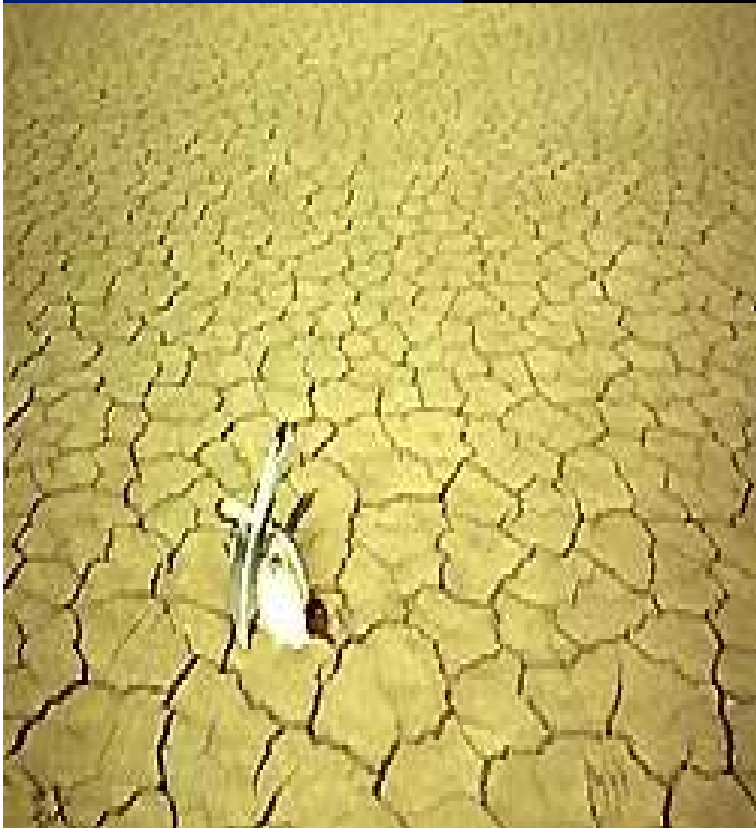

PODSTAWY ROZWOJU

CZY RZECZYWIŚCIE TERENY Z
DUŻYM UDZIAŁEM OBSZARÓW
CHRONIONYCH SKAZANE SĄ
NA ZACOFANIE

KLUCZOWE PYTANIA:

- « Rozwój czy wzrost
- « Wzrost dochodów czy zaspakajanie potrzeb
- « Powiększanie czy zmniejszanie różnic

PODSTAWY ROZWOJU

CO ZROBIĆ JEŚLI JEDYNYMI
ZASOBAMI SĄ ZASOBY
PRZYRODNICZE

CZY SŁABOŚĆ MOŻE STAĆ
SIĘ NASZĄ SIŁĄ

PODSTAWY ROZWOJU

WTEDY

- « Potrzebne niestandardowe instrumenty
- « Potrzeba przywództwa dla eko-inowacyjnych programów

PRZYKŁAD

Rolnictwo w Słowenii

JAK TO ZROBIĆ

Działania muszą być skoordynowane

Działania muszą być planowe

Działania muszą być oparte o jasno określone priorytety

Działania muszą być dostosowane do warunków i potrzeb lokalnych

Działania realizowane dla ludzi muszą być realizowane z ludźmi

PLANOWANIE

Określanie celów i
decydowanie o najlepszym
sposobie ich osiągnięcia

ORGANIZOWANIE

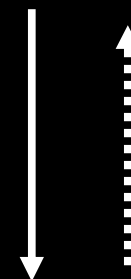
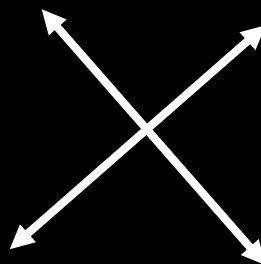
Zapewnienie optymalnego
sposobu wykorzystania
zasobów (którymi
dysponujemy)

KONTROLOWANIE

Monitorowanie przebiegu
procesu i wprowadzanie
korekt do bieżących
działań

MOTYWOWANIE

Wpływanie na pracowników
(wykonawców) w interesie
założonego celu
(PRZEWODZENIE)

JAK TO ZROBIĆ

1. Inwentaryzacja zasobów

- n Społecznych
- n Gospodarczych
- n Przyrodniczych
  - n Stan zasobów
  - n Unikalne zasoby
  - n Dostępność zasobów
  - n Wykorzystanie zasobów

JAK TO ZROBIĆ

DIAGNOZA

- n Jakie są podstawy, na których możemy oprzeć rozwój
  - « Unikalne zasoby
  - « Walory krajobrazowo – turystyczne
  - « Czystość środowiska

CO MOŻEMY WYKREOWAĆ JAKO NASZĄ
MARKE

JAK TO ZROBIĆ

DIAGNOZA

- n Jakie są problemy, które musimy uwzględnić
- n Czego nie możemy utracić
- n Sprzymierzeńcy i przeciwnicy
- n Do kogo kierujemy naszą ofertę
  - « Odbiorcy (partnerzy) wewnętrzni
  - « Odbiorcy (partnerzy) zewnętrzni
- n Jaka jest pojemność środowiska

JAK TO ZROBIĆ

WIZJA I POMYSŁ

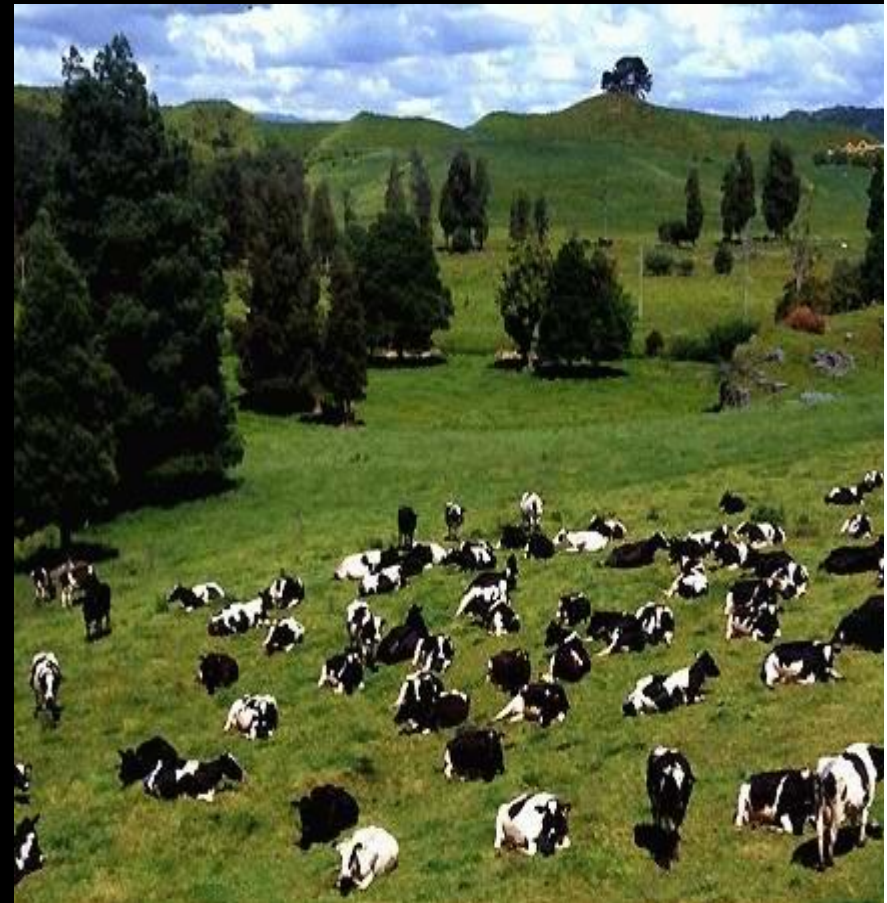
- n Tworzyć produkty wokół oryginalnych pomysłów
  - u *Wyprawa do najgłębszej depresji*
  - u *W pruskim grodzie*
  - u *Warsztaty Krzyżackie*

Trzeba pamiętać, że turystyka także oddziałuje na środowisko

JAK TO ZROBIĆ

WIZJA I POMYSŁ

- n Wspierać produkty lokalne (kuchnia, rękodzieło, tradycje i folklor)
- n Łączyć różne produkty w ciąg usług (ja nocleg, ty wyżywienie, on konie, ona rowery, oni wyprawa fotograficzna do rezerwatu ornitologicznego)
- n Słuchać mieszkańców
- n Współpracować z POE

KILKA PRZYKŁADÓW

PODLASKI SZLAK BOCIANI

- n 200 km szlaku rowerowego
- n W planach szlak wodny, konny i samochodowy
- n 60 obiektów agroturystycznych
- n Firmy turystyczne (przewodnicy po atrakcjach przyrodniczych)
- n Kilkadziesiąt barów, restauracji, kawiarni

KILKA PRZYKŁADÓW

BIESZCZADZKI ZIELONY ROWER

- n Oznakowany szlak rowerowy
- n Kwatery noclegowe
- n Bary i restauracje
- n Przewodniki, pamiątki i rękodzieło

KILKA PRZYKŁADÓW

ZIELONY KOSZYK

- n 6 gospodarstw ekologicznych
- n Ścieżka turystyczna pomiędzy gospodarstwami
- n Różna produkcja (roślinna, zwierzęca, produkty przetworzone)
- n Edukacja dla dzieci (przedszkola i szkoły podstawowe)

KILKA PRZYKŁADÓW

FUNDACJA ARK (Holandia)

- n Kopalnia piasku – degradacja środowiska
- n Umowy z kopalniami – jednoczesna z eksploatacją rekultywacja turystyczna i przyrodnicza terenu
- n Miejsca rekreacji (plaże, spacer);
- n Użytki ekologiczne (turystyka przyrodnicza)

KILKA PRZYKŁADÓW

GMINA RYT

- n Spiętrzenie wody – mała elektrownia wodna
- n Rekreacyjne wykorzystanie utworzonego zbiornika
- n Wykorzystanie odpadów leśnych – kotłownia na biomasę
- n Lokalny system energetyczny – nowi inwestorzy

PODSUMOWANIE

- n Zasoby przyrodnicze, czyste środowisko może stanowić podstawę dla rozwoju
- n Duży obszar obszarów chronionych nie jest barierą dla rozwoju – ale wymaga innowacyjności i innego spojrzenia na kierunki rozwoju
- n Integracja celów środowiskowych do rozwoju może ułatwić zdobycie środków finansowych na wybrane działania

PODSUMOWANIE

- n Program robimy dla ludzi – więc nie bójmy się z nimi współpracować
- n Warto korzystać z POE – oni mają pomysły, entuzjazm i kontakty międzynarodowe
- n Warto przekazywać część zadań publicznych POE (nie tylko organizacjom pożytku publicznego) – oni nieraz to zrobią taniej i skuteczniej !

PODSUMOWANIE

ATUTY ZWIĄZKU GMIN KANAŁU OSTRÓDZKO – ELBLĄSKIEGO I POJEZIERZA IŁAWSKIEGO

- n Kanał – produkt markowy (unikat w Europie)
- n Duże ilości zbiorników wodnych (turystyka letnia)
- n Czyste środowisko, liczne obiekty cenne przyrodniczo (turystyka przyrodnicza, wyspecjalizowana)
- n Urozmaicony krajobraz (turystyka całoroczna)
- n Dobrze rozwinięte, tradycyjne rolnictwo
- n Niezbyt duża odległość od dużych miast, istnienie ośrodków rozwoju

PYTANIA i KOMENTARZE

Zbigniew M. Karaczun

Katedra Ochrony Środowiska SGGW

karaczun@alpha.sggw.waw.pl